

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri

F. Ayşe BALCI¹, Tuğba YANPAR YELKEN²

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmenlerin görüşlerini belirlemektir. Araştırma 2006-2007 eğitim öğretim yılında, Mersin’de, 24 okuldan 152 sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeninin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında öğretmenlerin sosyal bilgiler programında bulunan değerlerin önem derecesi, değerlere hangi derslerde değinildiği ve hangi ara disiplinlerle ilişki kurulduğu, değer eğitimi için kullanılan yöntemlerin etkililiği, değerlerin kazanım güclüğü, değer eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ile ilgili görüşlerini almak üzere hazırlanan bir anket kullanılmıştır. Bulgulara göre öğretmenlerin sosyal bilgiler programında belirtilen değerlerin tümünü çok önemli ve önemli buldukları ve bu değerlerden “adil olma”, “barış”, “dürüstlük” ve “duygu ve düşüncelere saygı” değerlerinin ise önem derecesi açısından ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin değer eğitiminde etkili buldukları yöntemin örnek olay incelemesi, olduğu, en az etkili yöntemin ise geleneksel telkin yöntemi olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin değer eğitimine en çok değindikleri dersin sosyal bilgiler, en çok ilişkilendirdikleri ara disiplinin rehberlik ve psikolojik danışma olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin değerlerin kazanılmasının orta düzeyde güç olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminde sorun kaynağı olarak ilk sırada “ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri”ni gördükleri belirlenmiştir. Bu sorunların çözümü ile ilgili önerilerinde ise “çocuğa değerli olduğunu hissettirmek” görüşünün birinci sırada yer aldığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: değerler, değer eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi.

Teachers’ Opinions about the Values in Primary Education Social Studies Curriculum and Values Education

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the opinions of teachers concerning the values in social studies curriculum and values education. The research was conducted with the participation of 152 social studies and classroom teachers from 24 schools in 2006-2007 instruction year in Mersin. Teachers were asked to state their views about the significance of the values included in social studies curriculum, effectiveness of the methods followed

¹ Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, abalci@mersin.edu.tr

² Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, tyanpar@gmail.com

during value teaching, relevant courses for values education, difficulties experienced, source of problems, and solutions to problems in values education process. As a result, stated very important and important all of the values specified in the program of social studies. Being fair, peace, honesty and respect for the feelings and thoughts of these values are in the first place in order of severity. the teachers stated the democratic values as the most vital ones. According to views of the teachers social studies has been stated as the most relevant course and guidance and psychological counseling as the most relevant intermediate course in the program and case study as the most effective method in teaching values. Teachers perceived “social, cultural and economic features of the family” as the most significant problem source. Finally the idea of “teacher should make the child feel herself/himself valuable” has been proposed by the teachers as a vital solution. According to the findings teachers have found very important and important all of the values specified in the program of social studies. Being fair, peace, honesty and respect for the feelings and thoughts of these values are in the first place in order of severity.

Keywords: value, values education, social studies, social studies education

GİRİŞ

Değerler davranışlara rehberlik eden genel ilkeler ve temel inançlardır. Değerler aynı zamanda eylemlerin iyi olup olmadıklarını yargılamamıza olanak tanıyan standartlardır (Halstead ve Taylor, 2000). Doğan’a (2007, s. 309) göre ise değer, “bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket tarzı”dır. Bu özellikleriyle değerler toplumun birliğini ve sürekliliğini sağlayan temel ilke ve inançlar olarak kabul edilebilir (Kızılcılık ve Erjem, 1996).

Değer edinimi aile, akran grupları kitle iletişim araçları gibi sosyalleşme araçlarının ve gündelik yaşam içindeki etkileşimlerin de etkisiyle yaşam boyu devam eden bir süreçtir. İyi bir vatandaş yetiştirme amacı ile okulların da değer eğitimi sürecinde önemli bir rol üstlendiği öğretmenlerin ise bu sürecin temel aktörleri arasında yer aldığı bilinmektedir (Coombs-Richardson ve Tolson, 2005). Değerler, eğitim programlarının hem açık hem de örtük amaçları arasında yer alan önemli unsurlardır. Değer eğitimi okullarda planlı öğrenme etkinlikleri ile gerçekleştirilebilirken, okulda ve sınıfta yaratılan kültürel ortam ile öğretmenlerin neyi iyi, neyi kötü olarak tanımladıkları öğrenciler için örtük değer eğitimi oluşturmaktadır (Demirel, 2009).

Değer eğitimi ile toplumun sahip olduğu sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerlerin öğretimi kastedilmektedir (Veugelers ve Vedder, 2003). Aspin (2005)’e göre değerler ve ahlak konusuna girdiğimizde insan hayatının yükümlülükler üzerine dayandığını görürüz. Böyle bir durumda gençlerin bu yaşama geçişini sağlayan değer eğitiminin amacı, diğer insanlarla ilişkilerde yararlanılabilecek bilgi, değer ve kuralları yaşama akılcı bir şekilde uygulayabilme becerisi kazandırmaktır. Eğitimin toplumun sürekliliğini sağlamak amacıyla temel tutum ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması işlevi tarihsel bir temele sahiptir. Bununla birlikte günümüzde değer eğitimi programları aracılığıyla, hızla değişen dünyanın sorunlarının çözümüne de katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Bottery, 2004).

Değer eğitimine ilişkin alanyazın incelendiğinde karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi ve ahlaki eğitim gibi farklı tanım ve yaklaşımlar ile karşılaşılmaktadır. Değer eğitiminin, hangi yaklaşımla ele alınıyor olursa olsun, kurumsal eğitimin önemli bir parçası olduğu ve toplumsal değişmeden etkilendiği görülmektedir. Veugelers ve Vedder (2003)'e göre dünyada değer eğitimi kapsamında 1950'lerde topluma uyum sağlama ana fikri dikkat çekerken, 1960'larda birey vurgusu topluma bağlılık ve eğitimde ve toplumda demokrasinin gelişmesi konularına eşlik etmektedir. 1980'lerde ise teknik ve araçsal düşünmenin ön plana çıkmasıyla değer eğitimi önemini koruyamamıştır. 1990'lar ise bireyin kendi değerlerini belirlemesi gerektiği düşüncesi üzerinde durulan yıllar olmuştur. Toplumda egemen olan değerlerin de değişime uğraması, değer eğitimine yönelik politikalarda çok çeşitliliğin vurgulanmasına neden olmuştur.

Değer eğitimine yönelik uluslararası alan yazını incelendiğinde farklı eğitim düzeylerinde görev yapan öğretmenlerin değerlerini kültürler arası karşılaştırmalar şeklinde inceleyen araştırmalar (Coombs-Richardson ve Tolson, 2005); ergenlerin ve gençlerin değerlerini çeşitli değişkenler çerçevesinde araştıran araştırmalar (Bohning, Hodson, Foote, McGee ve Young, 1998); değer öğretimi ve karşılaşılan sorunlar ve hizmet öncesi öğretmen eğitiminde değer eğitimine yönelik araştırmalar (Thornberg, 2008; Willemse, Lunenberg ve Korthagen, 2005; Veugelers, 2000) ile karşılaşılmaktadır.

Türkiye'deki alan yazınında ise değer eğitimine yönelik genel açıklamaları içeren (Yazıcı, 2006) ve yeni ilköğretim sosyal bilgiler dersi programında insan hakları ve değer eğitiminin yer alış biçimini anlatan (Tezgel, 2006) tanıtıcı çalışmalar ile değer eğitimi kapsamında ele alınabilecek öğretmenlerin değer tercihleri (Sarı, 2005), ilköğretim sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değerlerin yer alma sıklığı (Evrin ve Kafadar, 2004) ve öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersi programında yer almasını öngördükleri değerler ve hangi değerlerin neden öğretilmesine ilişkin görüşleri (Tay, 2009), sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşleri (Yıldırım, 2009), geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumları (Ulusoy, 2007) ve Türk Milli Eğitim Sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi (Akbaş, 2004) konularını araştıran çalışmalara rastlanılmıştır.

Türkiye'de son yıllarda ilköğretim programlarında köklü değişiklikler olmuştur. İki binli yılların başında başlatılan bu çalışmaların pilot uygulaması 2004-2005 öğretim yılında yapılmış, ana çalışmalar ise 2005-2006 yılında tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Tüm programların ortak noktasını öğrenen merkezli eğitim düşüncesi oluşturmaktadır. Öğrenme yaklaşımı olarak oluşturma benimsenmiştir. Bu doğrultuda ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı da dünyada yaşanan değişimler ve gelişmelerle birlikte Avrupa Birliği normlarını ve eğitim anlayışını, mevcut programların değerlendirmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizlerini dikkate alarak yeniden hazırlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programını oluşturan temel öğeler; beceriler, kavramlar, değerler, genel amaçlar

ve öğrenme alanlarıdır. Bu araştırma sosyal bilgiler programındaki değerler ile ilgilidir.

İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programı “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır” [Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 2010].

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları incelendiğinde, Türk Eğitim Sisteminde değerlere merkezi bir önemin verildiği söylenebilir. Değerlerin eğitim sistemindeki bu yeri ilköğretim programlarının değiştirilmesi sürecinde de korunmuş, değerler genel olarak tüm programda vurgulanmakla birlikte, sosyal bilgiler öğretim programında belirgin bir şekilde yapılandırılmıştır. Değerler boyutu sosyal bilgiler öğretim programında kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve hangi değerlerin öğrencilere kazandırılacağı, hangi öğrenme alanında ne gibi değerlerin doğrudan verilebileceği ve bu süreçte hangi yaklaşımların kullanılacağı ve hangi etkinliklerin yapılabileceği örneklerle açıklanmıştır (MEB, 2010).

Sosyal bilgiler öğretim programında verilen değerler; aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik olarak tanımlanmaktadır. Ancak sınıflara (4-5, 6-7) göre öğretim planları tanıtılırken bayrağa ve İstiklal Marşı’na saygı, doğa sevgisi, doğal çevreye saygı, duygu ve düşüncelere saygı, farklılıklara saygı, hak ve özgürlüklere saygı, akademik dürüstlük, kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık, Türk büyüklerine saygı gibi başka değerlere de yer verildiği dikkat çekmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer öğretimindeki rehber konularından hareket ederek onların ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler ve değer eğitimi ile ilgili uygulamalar konusundaki görüşlerini tespit etmektir. Bu araştırmanın, öğretmenlerin değerler ve değer eğitimi konusunda mevcut görüşlerini ortaya çıkarmak bakımından değer eğitimi programının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler hakkındaki görüşleri nelerdir?

2. Öğretmenlerin değer eğitimi ile ilgili uygulamalar hakkında görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin değer eğitiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
4. Öğretmenlerin değer eğitiminde karşılaşılan sorunları gidermek için çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Veriler hem kapalı uçlu hem de açık uçlu sorulardan oluşan bir anket aracılığı ile toplanmıştır.

Çalışma Grubu

Anketin geliştirilmesi aşamasında toplam 13 ilköğretim okulundan 62 öğretmene ulaşılmıştır. Nihai anket ise toplam 24 ilköğretim okulundan 26 sosyal bilgiler ve 126 sınıf öğretmenine uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin okullara göre frekans ve yüzde dağılımı incelendiğinde okullarda 1 ile 15 öğretmene ulaşılmıştır. Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 52'si kadın, % 48'i de erkektir. Öğretmenlerin kıdem yılları incelendiğinde 1-38 yıl arası kıdeme sahip oldukları, çalışma grubunun çoğunluğunu ise 28-29 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin branşlara göre dağılımları incelendiğinde % 83'ü sınıf öğretmeni (f=126) ve % 17'si (f=26) sosyal bilgiler öğretmenidir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin okuttukları sınıfa göre yüzde ve frekans dağılımı incelendiğinde % 75'i 4. ve 5.sınıf öğretmenidir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin en son mezun olduğu fakülteye göre yüzde ve frekans dağılımı incelendiğinde % 28'i eğitim fakültesi mezunu, % 13'ü açıköğretim mezunu ve diğerleri de farklı fakülte ve yüksekokullardan mezundur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (4-5 ve 6-7) ve alan yazının incelenmesinden sonra elde edilen taslak anket önce 62 öğretmene pilot olarak uygulanmıştır. Taslak anket Sosyal Bilgiler Programında bulunan değerlerin önem derecesi, değerlerin kazanım güçlüğü, değer eğitimi için kullanılan yöntem ve tekniklerin etkililiği, değer eğitimine hangi derslerde değinildiği ve hangi ara disiplinlerle ilişki kurulduğu, değer eğitiminde karşılaşılan sorunların kaynakları ve değer eğitiminde karşılaşılan sorunları gidermek için çözüm önerileri ile ilgili yedi alt başlıktaki kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur.

Bu çalışma için Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda (MEB, 2010) yer alan program tanıtım bilgileri ve uygulama örnekleri ile ilgili dokümanların incelenmesi yoluyla 28 değer derlenmiştir. Derlenen bu değerlerin yanı sıra taslak ankette öğretmenlere "Programda yer almayan ancak öğrencilerinizin öğrenmesini önemsedığınız değerler nelerdir?" sorusu

yöneltmiş ve sıklıkla tekrar eden “paylaşım” ve “samimiyet” değerleri de listeye eklenerek 30 değer asıl uygulamada öğretmen görüşüne sunulmuştur.

Pilot uygulamadan elde edilen bilgi ve öğretmen görüşleri doğrultusunda anket soru ve maddeleri değerlendirilmiş ve açık uçlu sorulara verilen yanıtlar da ana anket maddelerini oluşturmada kullanılmıştır. Daha sonra anket sorularının uygunluğu konusunda uzman kanısı için eğitim bilimleri alanında çalışan farklı uzmanların görüşleri alınmış ve belirtilen görüşler doğrultusunda ankete son şekli verilmiştir. Ankette öğretmenlere ait kişisel bilgiler bölümünde yedi soru yer almaktadır. Öğretmen görüşlerinin elde edilmeye çalışıldığı diğer soru grupları ve soru sayıları ise şöyledir: değerlerin önem derecelerine ilişkin 30, değerlerin kazanım açısından güçlük düzeyleri ile ilgili 30, değer öğretiminde kullanılan yöntem ve etkinliklerle ilgili 14, değer öğretiminde karşılaşılan sorun kaynakları ile ilgili 22, değer öğretiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik önerilerle ilgili de 27 madde yer almaktadır. Bunun yanı sıra değer eğitimine hangi derslerde değinildiği ve hangi ara disiplinlerle ilişkilendirildiğine dair sıralama sorularına da ankette yer verilmiştir.

Anket geliştirme aşamaları gerçekleştirildikten sonra nihai uygulama için Mersin İl Millî Eğitim Müdürlüğü bilgilerinden yararlanılarak okul listeleri alınmıştır. Okulların yer aldıkları çevreye göre uzman kanısı alınarak üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyleri temsil edecek biçimde örnekleme dâhil olabilecek okullar belirlenmiştir. Gerek pilot gerekse asıl anket uygulamasının gerçekleştirilebilmesi için resmi izinler alınmıştır. Anketlerin okullara dağıtılması ve toplanmasının ardından ankette yer alan açık ve kapalı uçlu sorular için kodlama çalışmaları yapılmış ve veriler SPSS ortamına aktarılmıştır. Araştırma verilerinin analizi için frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalar hesaplanmıştır.

BULGULAR ve YORUM

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Bulunan Değerler Hakkında Öğretmen Görüşleri

İlk olarak araştırmaya katılan öğretmenlerin MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirtilen değerlere önem verme dereceleri belirlenmiştir. "Hiç önemli değil" (1), "Önemi az" (2), "Biraz önemli" (3), "Önemli" (4) ile "Çok önemli" (5) seçenekleri arasında yanıtların nasıl bir dağılım gösterdiği incelendiğinde öğretmenlerin tüm değerleri genelde çok önemli buldukları görülmektedir. En önemli görülen değer ise “adil olma”dır ($\bar{X} = 4,90$). Bunu “barış” değeri ($\bar{X} = 4,88$) takip etmektedir. Daha sonra “dürüstlük” ($\bar{X} = 4,86$), “duygu ve düşüncelere saygı” ($\bar{X} = 4,83$), “hak ve özgürlüklere saygı” ($\bar{X} = 4,83$) değerleri sıralanmaktadır. Diğer değerlere göre önemi daha az bulunan değer ise “estetik” değeridir. Levin (1998), Selvi (2006) ve Kesici (2008) çalışmalarında demokratik değerlerin adalet, eşitlik, başkalarının görüşlerine açık ve hoşgörülü olmak, farklılıklara saygı, özgürlük, barış, işbirliği,

dürüstlük ve hoşgörü gibi değerleri kapsadığını belirtmektedirler. Bu araştırmada öğretmenlerin öncelikli olarak önemli gördükleri değerlerin demokratik değerler olduğu söylenebilir. Ulusoy (2007) tarafından yapılan araştırmada da okulların demokratik değerlere, geleneksel değerlere oranla daha fazla katılım gösterdikleri görülmüştür. Yıldırım (2009) ise ilköğretim sınıf öğretmenlerinin çocuklara kazandırılması gereken temel değerler arasında “vatanseverlik” değerini ön plana çıkardıklarını ortaya koymuştur.

Öğretmenlerin Değer Eğitimi ile İlgili Uygulamalar Hakkındaki Görüşleri

Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimi ile ilgili uygulamalar hakkında görüşleri dört konuda ele alınmaya çalışılmıştır. Önce hangi derslerde değer eğitime daha çok yer verildiği, daha sonra değerlerle en çok hangi ara disiplinler arasında ilişki kurulduğu, çeşitli yöntem ve etkinliklerin değer kazanımındaki etkililik düzeyi ve değerlerin kazanılmasına yönelik güçlük düzeyleri konularında öğretmen görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenlerin değer eğitime en çok sosyal bilgiler dersinde yer verdikleri bunu sırasıyla Türkçe, fen ve teknoloji, matematik, müzik, resim, bilgisayar ve İngilizce dersinin izlediği belirlenmiştir. Bunların dışında bazı öğretmenler, hayat bilgisi ve din kültürü derslerinde de değerlerin eğitimi ile ilgili uygulamalarının olduğunu ifade etmişlerdir. Demirel (2009) de yaptığı araştırmasında ilköğretim programında değerlerin çeşitli derslere yayılmış olduğunu tespit etmiştir. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programlarında doğrudan değer eğitimi ile ilgili tanımlamalarla karşılaşılırken, Demirel incelediği Türkçe, Matematik ve Fen ve Teknoloji ders programlarında da, doğrudan olmasa da çeşitli değerlerin vurgulandığını belirtmektedir.

Değer eğitimi uygulamaları kapsamında öğretmenlerin değerlerle en çok hangi ara disiplinler arasında ilişki kurdukları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Birinci sırada rehberlik ve psikolojik danışma, ikinci sırada insan hakları ve 3. sırada sağlık kültürü yer almaktadır. Girişimcilik 4. sırada bulunmaktadır. Beşinci sırada afetten korunma ve güvenli yaşam yer almıştır. Altıncı sırada kariyer bilinci geliştirme ile spor kültürü ve olimpik eğitim yer alır. Yedinci sırada ise özel eğitim ara disiplini vardır. Ülkemizde İlköğretim programlarının uygulanmasında her ders ile ara disiplinlerin ilişkilendirilmesine önem verilmektedir. İlköğretim programında rehberlik ve psikolojik danışma, insan hakları ve vatandaşlık, sağlık kültürü, girişimcilik afetten korunma ve güvenli yaşam, kariyer bilinci geliştirme, spor kültürü ve olimpik eğitim ve özel eğitim ara disiplinleri tanımlanmıştır. Sosyal bilgiler kazanımlarıyla ara disiplin kazanımları eşleştirilmiştir. Sosyal bilgiler kazanımı gerçekleştirildiğinde, ara disiplin kazanımına da ulaşılmış olduğu kabul edilmektedir (Ata, 2006). Bu bağlamda bu araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitimi ile ara disiplinleri ilişkilendirdikleri ve rehberlik ve psikolojik danışma ile insan hakları ve vatandaşlık ara disiplinleri ile değer eğitimi uygulamaları arasında ise kuvvetli bir bağ kurdukları söylenebilir.

Değer öğretme ve öğrenmede kullanılabilecek yaklaşım, yöntem ve etkinlikler çeşitlilik göstermektedir. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Programlarında da (2010) değer öğretiminde yeni yaklaşımlar olarak değeri açıklamak, ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımları tanıtılmakta, ayrıca gözlem yoluyla değer öğretimi yöntemi açıklanmaktadır. Bu çalışmada da araştırmaya katılan öğretmenlere çeşitli yöntem ve etkinlikler sunulmuş ve bunların değer kazanımındaki etkililik düzeyi konusundaki görüşleri istenmiştir.

Tablo 1. Çeşitli Yöntem ve Etkinliklerin Değer Kazanımındaki Etkililik Düzeyi Konusunda Öğretmen Görüşleri

	Hiç etkili değil		Etkisi az (2)		Biraz etkili (3)		Etkili (4)		Çok etkili (5)		\bar{X}
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
MADDELER											
Örnek olay inceleme			1	0,7	8	5,3	45	29,6	91	59,9	4,56
Öğretmenin model olması	2	1,3	2	1,3	10	6,6	43	28,3	89	58,6	4,47
Problem çözme	1	0,7	2	1,3	6	3,9	61	40,1	73	48,0	4,42
Öğrencilerle birlikte kural geliştirme			3	2,0	14	9,2	52	34,2	76	50,0	4,39
İşbirliğine dayalı öğrenme	2	1,3	1	0,7	10	6,6	60	39,5	73	48,0	4,38
Drama	2	1,3	3	2,0	11	7,2	52	34,2	77	50,7	4,37
Demokratik sınıf toplantıları	1	0,7	4	2,6	12	7,9	58	38,2	70	46,1	4,32
Karakter eğitimi			9	5,9	25	16,4	64	42,1	45	29,6	4,29
Aile toplantıları	1	0,7	3	2,1	19	13,2	63	43,8	58	40,3	4,21
Değeri açıklama			7	4,6	26	17,1	65	42,8	45	29,6	4,04
Ahlaki muhakeme			6	4,1	23	15,9	78	53,8	38	26,2	4,02
Değer analizi	1	0,7	3	2,0	37	24,3	80	52,6	20	13,2	3,82
Çatışma yönetimi	6	4,5	12	9,0	26	19,4	62	46,3	28	20,9	3,70
Geleneksel telkin yöntemi	9	5,9	23	15,1	40	26,3	46	30,3	27	17,8	3,41

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin en etkili buldukları yöntemler sırasıyla “örnek olay inceleme”, “öğretmen olarak model olma” ve “problem çözme”, “öğrencilerle birlikte kural geliştirme” ve “işbirliğine dayalı öğrenme” olarak belirmiştir. En az etkili buldukları yöntemler ise “geleneksel telkin yöntemi” ve “çatışma yönetimi”dir. Öğretmenlerin en etkili buldukları yöntemler incelendiğinde uygulama düzeyinde yapılan yöntemlere daha fazla yer verdikleri görülmektedir. Bunun nedeni değer eğitiminin uygulamaya yönelik öğrenci kazanımlarını içermesi olabilir. Bu bağlamda ilk sıralarda yer alan, öğretmen olarak model olma dışında, belirtilen yöntemler öğrencinin aktif uygulama yapmasını sağlayan yöntemlerdir. Yıldırım (2009) da araştırmasında öğretmenlerin değerler için sınıf içi ve dışı farklı etkinlikler düzenlediklerini ortaya çıkarmıştır. Bu etkinliklerde öğretmenin rol modeli olması, demokratik bir

sınıf atmosferi oluşturma, öykülere başvurma, ders kitaplarındaki metinlere başvurma, doğru ve yanlış açıklama, drama, grup çalışması yaptırma, düz anlatım ve soru-cevap değerlerle öğrencilerin buluşmasının sağlandığı en sık kullanılan teknikler olduğu belirtilmektedir.

Her ne kadar ülkemizde son yıllarda değer eğitimi konusunda önemli sayıda çalışma gerçekleştirilmiş olsa da okullarda değer eğitimi uygulamalarını değerlendirmeye yönelik ve hizmet öncesi öğretmen eğitiminde değer eğitimi yönelik ne tür çalışmalar yapıldığını konu edinen araştırmaların sınırlı kaldığı söylenebilir. Willemse vd. (2005) de değer eğitimi ile ilgili yaptıkları uluslararası alanyazın değerlendirmesinde, strateji ve öğretim metotlarının etkililiği ile ilgili yeterince kanıtın birikmemiş olmasını bu alandaki bir problem olarak görmekteyiz.

Günümüzde hızlı toplumsal değişme, değerlerin de değişimine neden olmaktadır. Bir yandan toplumsal alanda meydana gelen değişim diğer yandan öğrenme çevresinin okul dışı alanlarda da zenginleşmesi ve çeşitlenmesi, okullarda planlı bir değer eğitimi sürecini hazırlamada güçlük yaşanmasına neden olabilir. Bu nedenle bu çalışmada öğretmenlere sosyal bilgiler dersinde belirtilen değerlerin kazanılmasına yönelik güçlük düzeylerine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Değerlerin kazanılmasındaki güçlük düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri, "Kazanılması hiç güç değil" (1), "Kazanılması güç değil" (2), "Kazanılması biraz güç" (3), "Kazanılması güç" (4) ve "Kazanılması çok güç" (5) seçenekleri üzerinden değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğretmenler sosyal bilgiler dersinde belirtilen değerlerin kazanılmasının genel olarak orta güçlükte olduğu görüşündedirler. "Bayrağa ve İstiklal marşına saygı" ($\bar{X}=1,76$), "misafirperverlik" ($\bar{X}=1,90$) ve "vatanseverlik" ($\bar{X}=1,95$) kazanım güçlüğü en az olan değerler olarak belirtilmiştir. Kazanılması en güç görülen ilk 3 değer ise "adil olma" ($\bar{X}=2,78$), "farklılıklara saygı" ($\bar{X}=2,74$) ve "bilimsellik" ($\bar{X}=2,67$) olarak sıralanmıştır. Bu durumda araştırmaya katılan ilköğretim öğretmenlerinin, okul içi ve okul dışı birçok sosyalleşme ortamında da sıklıkla vurgulanan ulusal ve geleneksel değerlerin daha kolay kazanılabileceğini düşündükleri söylenebilir.

Öğretmenlerin Değer Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar

Bu bölümde değer eğitiminde karşılaşılan sorunların kaynakları ve karşılaşılan sıklıkları ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Aşağıda değer eğitiminde karşılaşılan sorunlara ve bu sorunlarla karşılaşma sıklığına ilişkin öğretmen görüşlerinin dağılımı sunulmuştur.

Tablo 2. Değer Eğitiminde Karşılaşılan Sorun Kaynakları ve Karşılaşma Sıklığı Konusunda Öğretmen Görüşleri

MADDELER	Hiç (1) Nadiren (2) Ara sıra (3) Sık Sık (4) Çok sık (5)					\bar{X}
	f	f	f	f	f	
	%	%	%	%	%	
Ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri		1 0,7	24 15,8	54 35,5	66 43,4	4,28
Sosyal faaliyetler için zengin bir ortamın olmaması	8 5,3	8 5,3	20 13,2	44 28,9	64 42,1	4,02
Ülkemizde öğretimin ön planda olması	5 3,3	8 5,3	29 19,1	43 28,3	54 35,5	3,96
Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri	3 2,0	12 7,9	25 16,4	49 32,2	53 34,9	3,96
Okulun fiziksel alt yapısı ve araç gereçlerdeki eksiklikler	6 3,9	11 7,2	24 15,8	52 34,2	49 32,2	3,89
Arkadaş çevresinin olumsuz etkileri	2 1,3	13 8,6	28 18,4	57 37,5	43 28,3	3,88
Öğrencilerdeki ilgisizlik		15 9,9	31 20,4	59 38,8	37 24,3	3,83
Değerlerin günlük hayatta uygulanmaması	1 0,7	8 5,3	40 26,3	60 39,5	33 21,7	3,82
Öğrencilerin konuşma-dinleme kurallarına uymamaları	2 1,4	13 9,2	35 24,6	54 38,0	38 26,8	3,80
Kalabalık sınıflar	15 9,9	10 6,6	25 16,4	44 28,9	50 32,9	3,72
Okulun yakın çevre özellikleri	6 3,9	10 6,6	39 25,7	48 31,6	38 25,0	3,72
Aile-okul-öğretmen ilişkilerinin zayıflığı		23 15,1	33 21,7	54 35,5	35 23,0	3,70
Öğrencilerin değerleri davranışlara yansıtılmamaları		17 11,2	50 32,9	50 32,9	26 17,1	3,59

Öğrencilerin sahip olduğu çeşitli olumsuz değerler	19 12,5	51 33,6	46 30,3	28 18,4	3,58	
Öğrencilerin kendilerini ifade etme güçlüğü yaşamaları	2 1,3	19 12,5	46 30,3	49 32,2	27 17,8	3,56
Öğrenciler arasındaki kültürel farklılıklar	6 3,9	21 13,8	39 25,7	47 30,9	30 19,7	3,52
Öğrencilerin kavrama güçlüğü çekmesi	1 0,7	25 16,4	50 32,9	49 32,2	19 12,5	3,42
Değerler eğitiminde öğretmenler arası tutarsızlıklar	7 4,6	39 25,7	44 28,9	38 25,0	15 9,9	3,10
Değer eğitiminde yöntem çeşitliliğinin olmaması içermemesi	12 7,9	39 25,7	37 24,3	37 24,3	18 11,8	3,07
Öğretmenler arası işbirliğinin zayıf olması	11 7,2	36 23,7	51 33,6	28 18,4	14 9,2	2,98
Öğretmenin model olamaması	9 5,9	50 32,9	48 31,6	25 16,4	11 7,2	2,85
Öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki yetersizlikleri	15 9,9	49 32,2	44 28,9	24 15,8	8 5,3	2,72

Ön çalışmada öğretmenlerin açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen değer eğitiminde karşılaşılan sorun kaynakları öğretmen, öğrenci, okuldaki uygulamalar, aile özellikleri ve kitle iletişimi gibi daha geniş toplumsal etkilere kadar değişen bir çeşitlilik göstermektedir. Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin sorun kaynakları ile karşılaşma sıklıklarının başında “ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri” gelmektedir. Bunu “okullarda sosyal faaliyetler için zengin bir ortamın olmaması”, “kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi”, “eğitim yerine ülkemizde öğretimin ön planda olması”, “okulun fiziksel alt yapısı ve araç-gereçlerdeki eksiklikler” ile “arkadaş çevresinin olumsuz etkileri” takip etmektedir. En az karşılaşılan sorunlar ise “öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki yetersizlikleri”, “öğretmenin model olmaması” ve “öğretmenler arası işbirliğinin zayıf olması”dır.

Ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerinin en çok vurgulanan sorun kaynağı olması Akbaş (2004)’in bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Akbaş (2004) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediği ve değerler açısından okul ile aile arasında işbirliği olmadığı düşüncesine sahip oldukları belirtilmektedir. Yıldırım (2009)’in çalışmasında da değer eğitimi sürecinde ailenin ve çevrenin

yetersizliğinden kaynaklanan birçok problemle karşılaştıkları şeklinde öğretmenlerin görüş belirttikleri sonucuna varılmıştır.

Değer Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Öğretmenlerin Önerileri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, değer eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin, bireysel olarak yapabileceklerinden ülkenin eğitim politikasına kadar değişebilen düzeylerde çözüm önerilerinde buldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 3. Değer Eğitimi ile İlgili Öneriler ve Önerilerin Önem Derecesi Konusunda Öğretmen Görüşleri

MADDELER	Hiç (1)		Nadiren (2)		Ara sıra (3)		Sık Sık (4)		Çok sık (5)		\bar{X}
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Çocuğa değerli olduğu hissettirilmeli			1	0,7	1	0,7	7	4,6	139	91,4	4.92
Ülkenin eğitim politikası net olmalı ve sık sık değiştirilmemeli	1	0,7	2	1,3	1	0,7	20	13,2	125	82,2	4.79
Programlar eğitimcilerin görüşleri alınarak hazırlanmalı			1	0,7	5	3,3	22	14,5	121	79,6	4.77
Öğretmenler değişime açık olmalı			2	1,3	4	2,6	23	15,1	119	78,3	4.75
Sınıf demokratik bir öğrenme ortamı olmalı			1	0,7	4	2,6	28	18,4	116	76,3	4.74
Öğretmenler öğrencilerle birebir iletişim kurmalı					7	4,6	37	24,3	104	68,4	4.66
Rehberlik hizmetleri değer eğitimine destek olmalı			2	1,3	2	1,3	40	26,3	105	69,1	4.66
Öğrenci merkezli metotlara başvurulmalı			1	0,7	5	3,3	40	26,3	101	66,4	4.64
Konu ile ilgili veli, anne-baba eğitimi programları geliştirilmeli					7	4,6	41	27,0	100	65,8	4.63
Öğrenci aileleri ile işbirliği güçlendirilmeli			1	0,7	6	3,9	43	28,3	98	64,5	4.61
Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı düşürülmeli			3	2,0	7	4,6	36	23,7	102	67,1	4.60
Öğretmen derslerde kendi hayat görüşünü yansıtmamalı	4	2,6	2	1,3	21	13,8	44	28,9	74	48,7	4.60

Öğretmenlerin değerleri yaşatması ve model olması	2 1,3	8 5,3	40 26,3	99 65,1	4.58	
Sınıf kuralları öğrencilerle birlikte oluşturulmalı	1 0,7	10 6,6	40 26,3	96 63,2	4.57	
Zengin yöntem, teknik ve etkinlikler kullanılmalı	1 0,7	5 3,3	52 34,2	91 59,9	4.56	
Bilgisayar-internetin doğru kullanımı için eğitim verilmeli	1 0,7	1 0,7	6 3,9	53 34,9	87 57,2	4.51
Toplumdaki ortak değerlerimiz desteklenmeli ve güçlendirilmeli	1 0,7	5 3,3	60 39,5	83 54,6	4.51	
Kitle iletişim araçları destek verebilecek programlar sunulmalı	1 0,7	8 5,3	55 36,2	84 55,3	4.50	
Okulun fiziksel koşulları ve donanımı zenginleştirilmeli	1 0,7	16 10,5	39 25,7	92 60,5	4.50	
Sınıf ortamları değerleri yaşatacak şekilde düzenlenmeli	2 1,3	6 3,9	57 37,5	84 55,3	4.50	
Okulun ortak kültürünü desteklemek için sosyal, kültürel, sportif faaliyetler zenginleşmeli	1 0,7	12 7,9	51 33,6	85 55,9	4.48	
Programda örnek olaylar yer almalı	2 1,3	6 3,9	69 45,4	72 47,4	4.42	
Programda değer öğretimi ile ilgili konular zenginleştirilmeli		12 7,9	65 42,8	71 46,7	4.40	
Öğretmenler değer eğitimi hizmet içi programlarıyla eğitilmeli	2 1,3	1 0,7	9 5,9	63 41,4	73 48,0	4.38
Öğretmenler ortak anlayış geliştirmeli	1 0,7	3 2,0	13 8,6	57 37,5	75 49,3	4.36
Tatillerde de öğrencilerin gelişimine yönelik etkinlikler düzenlenmeli		3 2,0	11 7,2	71 46,7	64 42,1	4.32
Değer eğitimi toplam kalite yönetimi çalışmalarının içinde de yer almalı	2 1,3	5 3,3	10 6,6	76 50,0	52 34,2	4.18

Öneriler ve önem dereceleri incelendiğinde birinci sırada “çocuğa değerli olduğu hissettirilmeli” görüşü yer almaktadır. Bunu “ülkenin eğitim politikası net olmalı ve sık sık değiştirilmemeli”, “programlar masa başında değil eğitimcilerin görüşleri alınarak hazırlanmalı”, “öğretmenler değişime açık olmalı” ve “sınıf demokratik bir öğrenme ortamı olmalı”, “rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri değer eğitimine destek olmalı” ve “öğretmenler öğrencilerle birebir iletişim kurmalı” maddeleri takip etmektedir. Yıldırım’ın (2009) öğretmenlerin

değer eğitime ilişkin görüşlerinin alındığı araştırmasında da, ailelere, öğretmenlere ve medyaya sağlanacak gerekli eğitimlerle sorunların azalacağı ve değer eğitiminin ailede başlaması ve okulda devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda ilköğretim sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Öğretmenlerin sosyal bilgiler programında yer alan değerler hakkındaki görüşleri değerlerin algılanan önem derecesi açısından incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler ilköğretim sosyal bilgiler programlarında yer alan tüm değerleri genelde çok önemli bulmaktadırlar. En önemli görülen ilk beş değer arasında sırasıyla “adil olma”, “barış”, “dürüstlük”, “duygu ve düşüncelere saygı” ve “hak ve özgürlüklere saygı” değerleri yer almaktadır. Buna göre öğretmenlerin öncelikli olarak önemli buldukları değerlerin demokratik değerler olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin değer eğitimi uygulamaları konusundaki görüşleri ise değerlerin kazanım güçlüğü, değer eğitimi için kullanılan yöntem ve tekniklerin etkililiği, değer eğitime hangi derslerde değinildiği ve hangi ara disiplinlerle ilişki kurulduğu başlıkları altında araştırılmıştır. Öğretmenler genelde değerlerin kazanılmasının orta güçlükte olduğu görüşündedirler. Kazanılma gücünün az olduğu düşünülen değerler ise “Bayrağa ve İstiklal Marşına saygı”, “misafirperverlik” ve “vatanseverlik” değerleridir. Kazanılması güç görülen değerlerin ilk sıralarında ise “adil olma”, “farklılıklara saygı”, “bilimsellik” ve “hak ve özgürlüklere saygı” değerleri yer almaktadır. Ulusal ve geleneksel değerler okul ve gündelik yaşamda sık vurgulandığı için daha kolay kazanılan değerler olarak öğretmenler tarafından belirtilmiş olabilir.

En önemli görülen değerler ile kazanılma gücünü açısından ilk sıralarda yer alan değerlerin benzer olması ve temelde demokratik değerleri de içeriyor olması dikkate değer bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda değerlerin türlerine göre nasıl kazandırılacağı konusunda bilgi ve deneyim temelli eğitim ve paylaşım ortamlarının sağlanması, hem süreç içindeki öğretmenlere destek olabilir, hem de bilimsel araştırmalarla da desteklenebilirse, öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitiminde yararlanılabilecek gerçek örneklerle ulaşılmış olur.

Sosyal bilgiler ve Türkçe dersleri, öğretmenlerin değer eğitime en çok değindikleri ilk iki ders olarak belirmiştir. Sosyal bilgiler programında değer eğitime yönelik açıklamalar ve uygulama örnekleri önceki programlardan farklı olarak oldukça belirgindir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinin birinci sırada yer aldığı sonucuna varılabilir. Öğretmenlerin değerlerle en çok hangi ara disiplinler arasında ilişki kurduklarına bakıldığında ise birinci sırada rehberlik ve psikolojik danışma, ikinci sırada insan hakları gelmektedir. Rehberlik ve

psikolojik danışma alanı öğrencilerin duyuşsal gelişiminin sağlıklı olabilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle öğretmenlerin değer eğitimi ile ilgili olarak bu ara disiplini birinci sırada gördükleri sonucuna varılabilir. Aslında değer eğitimi tüm programa ve okul içi ilişkilere yayılmış bir süreçtir. Bunun için okulda tüm formal ve informal süreç ve ilişkiler de değer eğitiminin bir parçası olarak düşünölmeli ve okul düzeyinde nasıl bir değer eğitimi ortamına sahip olunduğu yönetici ve öğretmenler tarafından dikkate alınmalıdır.

Öğretmenlerin değer eğitiminde en etkili buldukları yöntemler sırasıyla “örnek olay inceleme”, “öğretmen olarak model olma” ve “problem çözme”, “öğrencilerle birlikte kural geliştirme” ve “işbirliğine dayalı öğrenme”dir. Bu yöntemler incelendiğinde öğretmenlerin öğrencilerin aktif olacağı yöntemleri daha çok tercih ettikleri görölmektedir. Bu durum var olan programın amaç ve temel felsefesi ile örtüşmektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin tercihleri sorulmuştur. Ancak birebir uygulama durumunu gözlemleyen araştırmalarla değer eğitiminde etkili olabilecek strateji ve yöntemler üzerine daha çok bilgi ve deneyim sahibi olma fırsatı elde edilebileceği düşünölmektedir.

Son olarak değer eğitimi konusunda karşılaşılan sorunların kaynakları ve değer eğitiminde karşılaşılan sorunları gidermek için öğretmenlerin çözüm önerileri incelenmiştir. Değer eğitiminde en önemli sorun kaynağı “ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri” olarak belirlemiştir. Bunun yanı sıra “okullarda sosyal faaliyetler için zengin bir ortamın olmaması” ile “kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi” de dikkat çekilen sorun kaynaklarıdır. Aile, değerlerin öncelikle kazanıldığı ortam olması nedeniyle en temel sorun kaynağı olarak düşünölmüş olabilir. Farklı kültürel ortamlarda ve ailelerde yetişmiş kişilerin içinde yetiştikleri çevreden etkilenebileceği düşüncesinden yola çıkılarak ailelerle işbirliğine gidilmesi, öğrencileri içinde yetiştikleri değerler sistemi açısından tanıma fırsatı verebilir.

Araştırmada değer eğitiminde karşılaşılabilecek okul dışı sorun kaynaklarına dikkat çekilmesinin yanı sıra okul düzeyinde, sınıf yönetiminde ve öğretmen eğitimine ilişkin belirtilen tüm sorun kaynakları uygulamaya ilişkin alınabilecek önlemlere işaret etmesi açısından dikkate değerdir. Bu durum öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimlerinde değer eğitimi ile ilgili düzenlemelerin yapılabileceğine işaret etmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminde karşılaşılan sorunların giderilebilmesi için yaptıkları öneriler incelendiğinde öğrencilerle olan iletişimle ilgili, öğretmenin kendisi ile ilgili, öğretim programları ve aile ve dış çevre ile ilgili çeşitli öneriler yer almaktadır. Öğretmenler değer eğitimi konusundaki önerilere genelde yüksek oranda katılım göstermişlerdir. Önerilerin başında “çocuğa değerli olduğu hissettirilmeli” görüşü yer almaktadır. Bunun yanı sıra sınıfın demokratik bir öğrenme ortamı olması, öğrenci merkezli metotlara başvurulması, öğrencilerle birebir iletişimin kurulması, öğretmenin yansız olması, sınıf kurallarının öğrencilerle birlikte oluşturulması gibi öneriler değer

eğitiminde izlenilebilecek temel anlayışın demokratik bir ortamda öğrenci merkezli bir anlayış olması gerektiğinin altını çizmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekteşme derecesinin değerdendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aspin, D. (2005). A clarification of some key terms in values discussions. İçinde M. Leicester, C. Modgil, ve S. Modgil (Edt.), *Moral education and pluralism: Education, culture and values*, vol. 4, (ss. 16-31), NY: Routledge Falmer
- Ata, B. (2006). Sosyal bilgiler öğretim programı. İçinde C. Öztürk (Edt.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretilimi: Yapılandırma bir yaklaşım*, (ss. 71-83), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bohning, G, Hodson, A., Foote, T., McGee, C., & Young, B. (1998). Identifying and examining adolescents' moral values. *Urban Education*, 33 (2), 264- 280.
- Bottery, M. (2004). Values education: Introduction. İçinde R. Bailey, (Edt.) *Teaching values and citizenship across curriculum: Educating children for the world*, (ss. 3-13). London: Routledge Falmer.
- Coombs-Richardson, R., & Homer T. (2005). A Comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4 (3), 263- 277.
- Demirel, M. (2009). A review of elementary education curricula in Turkey: Values and values education. *World Applied Sciences Journal*, 7 (5), 670-678.
- Doğın, İ. (2007). *Sosyoloji: kavramlar ve sorunlar*. (7. baskı) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Evrin, İ. ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerdler yönünden içerik çözümlenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 293-304.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30 (2), 169-202.
- Kesici, Ş. (2008). Teachers' opinions about building a democratic classroom, *Journal of Instructional Psychology*, 35 (2), 192-203.
- Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji sözlüğü*. Konya: Saray Kitabevleri.
- Levin, B. (1998). The educational requirement for democracy, *Curriculum Inquiry*, 28 (1), 57-79.
- MEB (2010). Sosyal Bilgiler Dersi (4-5, 6-7. sınıflar) Öğretim Programı ve Klavuzu, 18 Temmuz 2010 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değerd tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneğı. *Değerdler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88.
- Selvi, K. (2006). Developing a teacher trainees' democratic values scale: validity and reliability analyses. *Social Behavior and Personality*, 34 (9), 1171-1178
- Tay, B. (2009). Prospective teachers' views concerning the values to teach in the course of social sciences. *Social and Behavioral Sciences*, 1, 1187-1191.
- Tezgel, R. (2006). Yeni ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında insan hakları ve değerd eğitimi. II. *Uygulamalı Etik Kongresi Bildiri Kitabı*, 637-645. Ankara: ODTÜ Yayınları
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24 (7), 1791-1798.

- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Review*, 25 (1), 37-46.
- Veugelers, W., & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 9 (4), 377-389.
- Willemse, M., Lunenberg, M., & Korthagen, F. (2005). Values in education: a challenge for teacher educators. *Teaching and Teacher Education*, 21, 205- 217.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers. A phenomenological approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165- 184.

SUMMARY

Despite the decline of coherent value systems and more opportunity for people to choose their own values in today's society, institutions like schools have still their significant role of socialization (Veugelers & Vedder, 2003). In addition, values education has been a priority in the political agenda in many countries in recent years (Veugelers & Kat, 2003).

According to Coombs-Richardson and Tolson (2005) "All individuals develop beliefs and values from people they admire and respect, and they exhibit behaviors to identify with them. Parents hold the primary responsibility for their children's moral education; however, schools also bear the responsibility to teach values important to democracy and good citizenship" (p. 264). Values are not only expressed in teaching and learning processes, but also in the school culture (Veugelers and Vedder, 2003).

Values education consists of teaching of social, political, cultural and aesthetic values (Veugelers & Vedder, 2003). According to Willemse et al. (2005) literature on values education in schools is discussed with several terms such as value education, character education, personal and social education, citizenship education, civic education, religious education, morality and democratic education.

Curriculum that followed in primary schools in Turkey had been changed dramatically during last years. Studies on curriculum had started at the beginning of the new millennium. Trial implementation had been carried out in 2004-2005 instruction year and main studies had been implemented in 2005-2006 instruction year. Focusing on student centered education is the common point of these curriculum studies. Main parts of social sciences curriculum are skills, concepts, values, main goals and learning fields. This study concerns about values and value teaching in primary education social sciences curriculum. In this research, teachers who are responsible to teach social sciences were consulted to understand values education implementation in primary schools.

The purpose of this study is to determine the opinions of teachers concerning the values and values education in social studies curriculum at primary school. Teachers were asked to state their views about the significance of the values included in social studies curriculum, effectiveness of the methods followed during value teaching, relevant courses for values education, difficulties experienced, source of problems, and solutions to problems in values education process.

Principles of survey method were followed in this study. The questionnaire was used as data collection technique in this research. The research was applied on 152 social studies and class teachers from 24 primary schools in 2006-2007 instruction year in Mersin. Primary Education Teachers' Opinions on Values Education Questionnaire was used. The questionnaire was developed by

researchers. In developing the questionnaire, program and literature were evaluated and then experts' views and results of the pilot study were considered. There are 7 items for personal information in the questionnaire. 30 items for importance level of values, 30 items for difficulties in teaching values, 14 items for methods and activities in value teaching, 22 items for problem sources, and 27 items for suggestions take place in the second part of the questionnaire. In addition, there are questions asking teachers to order lessons in which values are mentioned and other disciplines linked with values education. Frequencies, percentages and arithmetic means were used to analyze data.

As a result of this research, the teachers stated the democratic values as the most vital ones. Social Studies and Turkish courses have been stated as the lessons in which value education take place mainly. Furthermore Psychological Counseling and Guidance course has been expressed as the most associated intermediate discipline. According to teachers' views, case study is the most effective method in teaching values. In addition, results have revealed that "being a positive role model", "problem solving", "developing rules with the students" and "cooperative learning" may also be effective methods in value teaching. Generally the teachers believe that it is a difficult process to acquire the values. Values which teachers perceive easy to gain are "respect for Turkish Flag and Turkish National Anthem", "hospitality" and "patriotism". Justness is the hardest value to be gained. "Social, cultural and economic features of the family" was perceived as the main problem source triggering this challenge. Finally the idea of "teacher should make the child feel himself valuable" has been proposed by the teachers as the most important criteria in value instruction.

At the end of the study following suggestions may be offered:

1. Teachers need in-service education about how to teach different type of values. These in-service education programs may be provided regularly.
2. Internet portals which enable teachers to share both problems and suggestion about value teaching can be prepared for teachers.
3. A values education manual can be prepared. This manual may include teaching approaches, methods, etc. that teachers can use as a guide.
4. Families may also be educated about values. Parents involvement in values education may be encouraged.
5. Values education needs be defined in curriculum clearly.
6. Counseling services may include activities about values education.
7. It is useful to carry out researches on effective methods to teach democratic values that are thought difficult for students to attain.
8. Literature about value education needs to be improved by carrying out researches following both quantitative and qualitative methods. Comparative studies may be carried out about this issue between countries.
9. Values education is important for all courses. Teachers may give more importance to values and they may prepare activities to teach them in all courses with a student centered teaching and learning perspective.